

۱۴۳۲۳۵۱

مقدمه بر

روش تحقیق در روان شناسی

ویرایش دوم، ۱۳۹۵

(یک کتاب کلاسیک)

مؤلفان :

فرانسوا برتیوم

آندره لامورو

مترجم :

دکتر حمزه گنجی

نشر ساوالان

سرشناسه : برتیوم، فرانسوا : Berthiaume, Francois.
 عنوان و نام پدیدآور : مقدمه بر روش تحقیق در روان‌شناسی، ویرایش دوم، ۱۳۹۵ (یک کتاب کلاسیک)؛
 نویسندگان، فرانسوا برتیوم، آندره لامورو؛ مترجم حمزه گنجی
 مشخصات نشر : تهران: ساوالان، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۲۳۲ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۳۲-۶۲-۴
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 یادداشت : عنوان فرانسوی: Initiation a la Recherche en Psychologie 1981
 موضوع : روش تحقیق
 شناسه افزوده : لامورو، آندره؛ Andree Lamoureux
 شناسه افه : گنجی، حمزه، ۱۳۲۱، مترجم
 رده‌بندی کنگ : ۱۳۹۵ م۷/ب۷۶/۵ BF
 رده‌بندی دیویی : ۵۰/۱۰
 شماره کتاب‌شناسی : ۴۳۵۸۰۸

نشر ساوالان

مقدمه بر روش تحقیق در روان‌شناسی، ویرایش دوم، ۱۳۹۵ (یک کتاب کلاسیک)

نویسندگان: فرانسوا برتیوم، آندره لامورو
 ناشر: نشر ساوالان
 تایپ و صفحه‌آرایی: منصوره خانلری
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۳۲-۶۲-۴
 تعداد صفحات: ۲۳۲
 تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
 آدرس: روبروی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، واحد ۲۱۴، نشر ساوالان؛
 کدپستی: ۱۳۱۴۷۴۳۹۸۹
 مترجم: دکتر حمزه گنجی
 چاپ و صحافی: طیف‌نگار
 نوبت و تاریخ چاپ: اول، ۱۳۹۵
 ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۳۲-۶۲-۴
 قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
 تلفن: ۶۶۹۵۱۹۴۳
 فکس: ۶۶۹۶۱۲۷۵
 www.savalane.com

پیشگفتار مترجم.....	هفت
پیشگفتار مؤلف.....	نه

بخش اول: مبانی نظری

فصل اول: تعریف روش علمی.....	۳
خودآزمایی.....	۷
فصل دوم: روشهای علمی کسب دانش در روان شناسی.....	۱۵
تمیز بین روشهای علمی و غیر علمی.....	۱۵
روشهای غیر علمی.....	۱۵
ویژگیهای روش علمی.....	۱۷
روش مشاهده.....	۱۷
جنبه‌های مثبت.....	۱۸
جنبه‌های منفی.....	۱۹
شاخصهای مقایسه با سایر روشهای علمی.....	۱۹
روش همبستگی.....	۱۹
جنبه‌های مثبت.....	۲۰
جنبه‌های منفی.....	۲۱
روش محاسبه: ضریب همبستگی.....	۲۲
شاخصهای مقایسه با سایر روشهای علمی.....	۲۶
روش آزمایشی.....	۲۶
جنبه‌های مثبت.....	۲۷
جنبه‌های منفی.....	۲۷
روش محاسبه: آمارها.....	۲۹
شاخصهای مقایسه با سایر روشهای علمی.....	۳۰

۳۰	مقایسه - خلاصه سه روش علمی
۳۱	وسایل مورد استفاده در روشهای علمی
۳۱	آزمونهای روان‌شناختی
۳۴	پرسشنامه‌ها
۳۵	ابزارها (دستگاهها)
۳۵	جدولهای مشاهده
۳۹	خودآزمایی

فصل سوم: نقد تحقیقات علمی در روان‌شناسی ————— ۴۷

۴۹	خودآزمایی

فصل چهارم: مرامات یک تحقیق آزمایشی ————— ۵۵

۵۵	نقطه شروع: یک سؤال
۵۷	مبانی نظری و آزمایشی
۵۸	فرضیه
۶۱	راهنمادزی آزمایش
۶۱	متغیر مستقل
۶۳	متغیر وابسته
۶۵	کنترلها
۷۱	طرح آزمایش
۷۵	پیش‌بینی اجرای آزمایش
۷۵	اجرای آزمایش
۷۵	تحلیل نتایج
۷۶	توصیف آماری نتایج فردی
۸۰	بررسی آماری فرضیه
۸۵	تفسیر نتایج
۹۱	تمرین
۱۰۱	خودآزمایی

بخش دوم: راهنمای تهیه یک گزارش تحقیقی

فصل پنجم: قواعد ارائه گزارش ————— ۱۱۵

۱۱۵	سبک نگارش
۱۱۶	صفحه آرایی

۱۱۷	صفحه گذاری
۱۱۷	عناوین فرعی
۱۱۷	جدولها و تصویرها

۱۱۹ فصل ششم: توصیف محتوای اجزای مختلف گزارش

۱۱۹	عنوان
۱۱۹	خلاصه یا چکیده
۱۲۰	مبانی نظری و آزمایشی
۱۲۲	توصیف آزمایش
۱۲۲	آزمودنیها
۱۲۲	وسایل
۱۲۲	اجرای آزمایش
۱۲۳	طرح آزمایش
۱۲۳	تحلیل نتایج
۱۲۳	روشهای تحلیل
۱۲۴	نتایج
۱۲۵	تفسیر نتایج
۱۲۶	پیوستها
۱۲۶	منابع
۱۲۸	خودآزمایی

۱۳۹ پیوستها

۱۴۱	پیوست ۱: اصول اخلاقی تحقیق در روانشناسی
۱۴۵	پیوست ۲: آزمونهای آماری
۱۶۳	پیوست ۳: جدولهای آماری
۱۷۰	پیوست ۴: الگوی یک گزارش تحقیقی
۱۹۷	پیوست ۵: راه حل تمرینها
۲۰۳	پیوست ۶: طرحهای آزمایشی
۲۲۰	کتابشناسی
۲۲۱	منابع

پیشگفتار مترجم

وقتی به یکی از همکاران عرض کردم که یک کتاب کلاسیک تحت عنوان «مقدمه بر روش تحقیق در زبان‌شناسی» در دست ترجمه دارم، گفت: «این کتاب، نسبت به کتابهایی که در این زمینه ترجمه و تألیف شده است، چه امتیازی دارد؟» گفتم: «فاقد توضیحات اضافی و خسته‌کننده است، رایج و موضوعی مثال به همراه دارد که درک مطلب را بسیار آسان می‌سازد، برای خودآزمایی و ارائه تمرینهایی در اختیار می‌گذارد، مخصوصاً این که شیوه تهیه یک گزارش تحقیقی را می‌آموزد و حتی یک گزارش تحقیقی به عنوان الگو ارائه می‌دهد. دیگر این که نویسندگان این کتاب سعی کرده‌اند موضوعهای تحقیقی بسیاری را در اختیار دانشجویان و محققان قرار دهند و آزمون‌های مناسب برای چند نوع تحقیق را معرفی کنند. ضمناً هشت طرح تحقیقی نیز ارائه می‌دهند. مهمترین ویژگی این کتاب نسبت به سایر کتابهای روش تحقیق این است که به زبان ساده نگارش یافته است و مطمئن هستم که در مورد آن این بحث‌برانگیزان ساوجی مصداق پیدا خواهد کرد»

می‌دهندم چو تاج دست به دست

می‌کشندم چو سبزو دوش به دوش

و خلاصه این که «هامی بیرایانا بو بیرایانا».

همین‌طور داشتم از امتیازهای این کتاب حرف می‌زدم که همکارم شگفت‌زده پرسید: «تمامی آنچه را که گفتمی فهمیدم به جز این کلام پایانی را که فکر می‌کنم به زبان شیرین آذری باشد».

گفتم: یعنی «همه کتابها به یک طرف این کتاب به یک طرف!»

گفت «آهان، ... پس همان ضرب‌المثل: «آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری!»

عرض کردم: آفرین بر شما، شهریار چقدر آن را زیبا تکمیل کرده است:

دگران خوشگل یک عضو و تو سر تا پا خوب

«آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری»

در پایان، برای آنکه دانشجویان بتوانند میزان یادگیری خود از مطالب هر فصل را بیازمایند، تعدادی سؤال چهارگزینه‌ای اضافه شده است. پاسخگویی به این سؤالات، مسلماً پس از مطالعه دقیق هر فصل، بسیار مفید خواهد بود.

حمزه گنجی

www.ketab.ir

پیشگفتار مؤلفان

این کتاب برای کسانی نوشته شده است که علاقه دارند با روشهای تحقیق در روان‌شناسی آشنا شوند. همچنین این کتاب برای کسانی هم که علاقه دارند در علوم انسانی تحقیق کنند نوشته شده است؛ زیرا روشهای تحقیق در علوم انسانی به روشهای تحقیق در روان‌شناسی شباهت دارند.

مفاهیم ارائه شده آنقدر ساده است دارند که بتوانند امکان طرح و اجرای یک تحقیق در کلیه مراحل آن را فراهم آورند. بجام دادن چنین تحقیقی اجازه خواهد داد تا یکی از زمینه‌های روان‌شناسی توسعه یابد، بر زمینه‌های یادگیری، هیجان، ادراک، احساس، حافظه، شخصیت، جنبه‌های اجتماعی رفتار و ....

بخش اول، تحت عنوان **مبانی نظری**، مفاهیمی در اختیار خواننده می‌گذارد که به فهم خود روش علمی کمک می‌کنند. در این بخش، پس از تعریف روان‌شناسی، سه روش تحقیق در آن، نقد روش‌های علمی در روان‌شناسی و مراحل مختلف یک روش علمی شرح داده می‌شود.

بخش اول با مثالهای زیادی همراه است. مثالها همیشه پس از پایان هر بحث قرار می‌گیرند و، در نتیجه، از مفاهیم اصلی و نظری جدا می‌شوند. جدایی مثالها از مفاهیم اصلی موجب می‌شود تا خواننده، بدون احساس مزاحمت و بدون توجه به مثالها، بتواند خواندن مطالب اصلی ادامه دهد. اما اگر عجله نداشته باشد و بخواهد مطالب را خوب بفهمد، پس از این مثالها به او کمک شایانی خواهند کرد. در واقع، هدف از آوردن مثال این است که مفهوم نظری پیش از آن تشریح شود و، در نتیجه، فهم مطلب آسانتر صورت بگیرد. مثالهای به کار رفته نوع زیادی دارند و هدف مؤلفان از آوردن مثالهای متنوع این بوده است که تنوع پدیده‌های مورد مطالعه در روان‌شناسی را نشان دهند. همچنین، هدف دیگر مؤلفان از آوردن مثالهای متنوع این بوده است که موضوعهای تحقیقی زیادی در اختیار خوانندگان علاقه‌مند بگذارند.

به منظور تسهیل یادگیری مفاهیم نظری، بخش اول با تمرینهایی به پایان می‌رسد. این تمرینها تنها یک هدف دارند، این که هر کس بتواند میزان فهم خود از مفاهیم موجود در بخش اول را امتحان کند. راه‌حل این تمرینها در پیوست ۵ آورده شده است.

بخش دوم، تحت عنوان راهنمای تهیه یک گزارش تحقیقی، دستورالعملهایی جمع‌آوری می‌کند که پی‌گیری آنها تهیه یک گزارش تحقیقی را به پایان می‌رساند. این دستورالعملها دو جنبه را در بر می‌گیرند: قواعد ارائه و توصیف محتوای اجزای مختلف گزارش. برای جمع‌آوری این دستورالعملها، از کتاب تهیه پایان‌نامه‌ها و گزارشهای علمی پینار^۱ (۱۹۸۱) و همکاران او استفاده شده است تا درستی سبک و ارائه عناصر تحقیق تضمین شود.

در مورد چرخش کار و نگارش یک گزارش تحقیقی، اطلاعات عینی زیادی، تحت عنوان پیوستها، به آخر کتاب افزوده شده است. بنابراین، محقق می‌تواند در آنها قواعد اخلاقی لازم را، زمانی که انسانها را مورد مطالعه قرار می‌دهد، پیدا کند. برای آن که خواننده بتواند نتایج حاصل از تفسیق احتمالی خود را به راحتی تفسیر کند، پیوست دیگری وجود دارد که آزمونهای آماری رایج را به روشی را جمع‌آوری کرده است. همچنین پیوست دیگری وجود دارد که جدولهای مورد استفاده در آزمونهای آماری را ارائه می‌دهد. شیوه استفاده از آزمونهای آماری به زبان ساده بیان شده است. بنابراین، برای کلیه کسانی که در آمار اطلاعات جزئی دارند، قابل استفاده خواهد بود. با آن که آزمونهای آماری به زبان ساده بیان شده، نتیجه‌گیریها همچنان دقت و صحت خود را حفظ کرده است. به منظور روشنتر شدن قواعد ارائه یک گزارش تحقیقی، در یکی از پیوستها، الگوی یک گزارش تحت‌آورد شده است. در پایان، برای این که خواننده بتواند یک موضوع تحقیقی پیدا کند و یک طرح تحقیقی واقعی ارائه دهد، پیوست آخر چند طرح تحقیقی جمع‌آوری کرده است.

این اثر با یک کتاب‌شناسی، که در آن تنها کتابهای موجود در فارسی آمده، خاتمه یافته است. آخرین کلام این که کتاب حاضر بین روشهای مختلف تحقیق در روان‌شناسی تمیز قابل شده اما برای تنظیم روشهای تحقیق در آن تنها یک شیوه ارائه داده است. تنظیم مطالب بر توالی مراحل استوار است که معمولاً به هنگام مطالعه یک پدیده تازه طی می‌شود. بنابراین، مؤلفان، زمانی که خواسته‌اند پدیده‌ها را مطالعه کنند و نخواسته‌اند یک سؤال دقیق مطرح سازند، از روش مشاهده صحبت کرده‌اند. اما زمانی که خواسته‌اند وجود یا عدم وجود رابطه بین پدیده‌ها را بررسی کنند از روشهای همبستگی و آزمایشی سخن گفته‌اند. در مورد اخیر نیز، زمانی که روش به کار رفته اجازه نمی‌دهد تا از یک رابطه علی بین پدیده‌ها صحبت شود از روش همبستگی حرف زده‌اند، اما زمانی که روش به کار رفته اجازه می‌دهد تا از یک رابطه علت و معلولی صحبت شود، از روش آزمایشی سخن گفته‌اند.

فرانسوا برتیوم - آندره لامورو